

E L E N A
F E R R A N T E

*Prietena
mea
genială*

ROMAN

Traducere din italiană de Cerasela Barbone

literary FICTION

Atunci când Lila și cu mine am decis să urcăm pe scara întunecată care ducea, treaptă cu treaptă, rampă cu rampă, până la apartamentul lui don Achille, a început prietenia noastră.

Îmi amintesc lumina violacee din curtea interioară, mirosurile unei seri călduțe de primăvară. Mamele pregăteau cina, era timpul să intrăm în casă, dar noi întârziem supunându-ne sfidător, fără să ne adresăm vreodată un cuvânt, la probe de curaj. De la o vreme, la școală și în afara ei, nu făceam decât asta. Lila își strecura mâna și tot brațul în gura neagră a unui canal, imediat după, la rândul meu, făceam și eu la fel, cu inima bătându-mi, sperând ca gândacii să nu mi se urce pe piele și să nu mă muște șoarecii. Lila se cățara până la fereastra de la parter a doamnei Spagnuolo, se agăța de bara din fier pe unde trecea sârma de întins rufele, se legăna, apoi își dădea drumul jos, pe trotuar, imediat după, la rândul meu, făceam și eu la fel, temându-mă totuși să nu cad și să mă lovesc. Lila își înfîșea pe sub piele acul de siguranță ruginit găsit pe stradă nu știu când, dar pe care-l păstra ca pe un dar de la o zână; și eu observam vârful de metal care îi săpa un tunel alburiu în palmă, iar apoi, când îl extrăgea și mi-l întindea, făceam și eu la fel.

La un moment dat, mi-a aruncat o privire de-a ei, hotărâtă, cu ochii mijiti, și s-a îndreptat spre blocul în care locuia don Achille. Am înghețat de frică. Don Achille era căpcăunul din povești, mi se interzisese cu desăvârșire să mă apropiu de el, să-i vorbesc, să-l privesc, să-l pândesc, trebuia să mă comport ca și cum nu existau nici el, nici familia lui. La mine în casă, dar nu numai, existau, în privința lui, o teamă și o ură care nu știam de unde proveneau. Din felul în care vorbea tata despre el mi-l imaginaseam voinic, plin de bășici movulii, furios în ciuda acelui „don“ care mie îmi sugera o autoritate calmă. Era o ființă

făcută din nu știu ce material, fier, sticlă, urzică, dar vie, vie cu răsuflarea foarte caldă care-i ieșea pe nas și pe gură. Credeam că dacă doar l-aș fi văzut de departe, mi-ar fi înfipit în ochi ceva ascuțit și usturător. Dacă, apoi, aș fi făcut nebunia să mă apropii de ușa casei lui, m-ar fi ucis.

Am așteptat puțin să văd dacă Lila se răzgândește și se întoarce. Știam ce voia să facă, sperasem degeaba să uite, dar nu. Felinarele nu se aprinseseră încă, și nici luminile de pe scară. Din case se auzeau voci agitate. Ca s-o urmez, trebuia să renunț la albăstriul din curtea interioară și să pătrund în bezna intrării de la bloc. Când, în sfârșit, m-am hotărât, la început n-am văzut nimic, am simțit doar un miros de vechituri și DDT. Apoi m-am obișnuit cu întunericul și am descoperit-o pe Lila așezată pe prima treaptă a primei rampe. S-a ridicat și am început să urcăm.

Am înaintat ținându-ne de perete, ea cu două trepte în față, eu cu două trepte în spate, ezitând între a scurta distanța sau a o lăsa să crească. Mi-a rămas senzația umărului care se freacă de zidul coșcovit și gândul că treptele sunt foarte înalte, mai înalte decât cele din blocul în care locuiam eu. Tremuram. Orice zgomot de pași, orice voce era don Achille care ne ajungea din spate sau ne ieșea în întâmpinare cu un cuțit lung, din cele cu care se despică pieptul găinilor. Se simțea un miros de usturoi prăjit. Maria, soția lui don Achille, m-ar fi pus în tigaia cu ulei încins, copiii m-ar fi mâncat, el mi-ar fi supt capul la fel cum făcea tata cu barbunii.

Ne-am oprit des și de fiecare dată am sperat ca Lila să decidă să ne întoarcem. Eram foarte transpirată, nu știu ea. Din când în când, privea în sus, dar nu pricepeam la ce, se vedea doar cenușiul ferestrelor la fiecare rampă. Luminile s-au aprins brusc, dar slabe, prăfuite, lăsând suprafețe mari de umbră pline de pericole. Am așteptat să ne dăm seama dacă fusese don Achille cel care rotise întrerupătorul, dar n-am auzit nimic,

nici pași, nicio ușă care se deschidea sau se închidea. Apoi Lila a înaintat, și eu după ea.

Credea că face un lucru corect și necesar, iar eu uitasem de orice motiv întemeiat și cu siguranță mă aflam acolo doar pentru că se afla ea. Urcam încet spre cea mai mare dintre spaimele noastre de atunci, mergeam să ne expunem fricii și s-o luăm la întrebări.

La a patra rampă, Lila s-a comportat într-un mod neașteptat. S-a oprit să mă aștepte, și când am ajuns-o din urmă, mi-a dat mâna. Gestul acesta a schimbat pentru totdeauna totul între noi.

2 .

Fusese vina ei. Nu cu prea mult timp în urmă — zece zile, o lună, cine știe, ignoram tot ce era legat de timp pe-atunci — îmi luase păpușa pe neașteptate și o aruncase în fundul unei pivnițe. Acum urcam spre frică, atunci ne simțiserăm obligate să coborâm, și încă în viteză, spre necunoscut. În sus, în jos, ni se părea mereu că mergem spre ceva teribil care, deși exista dinaintea noastră, numai și numai pe noi ne aștepta. Când ești pe lume de puțin timp, e dificil să înțelegi care sunt dezastrele de la originea sentimentului nostru de dezastru, poate că nici nu simțeam această nevoie. Cei mari, în așteptarea zilei următoare, se mișcă într-un prezent în urma căruia există ieri sau alaltăieri sau, cel mult, săptămâna trecută: la restul nu vor să se gândească. Cei mici nu știu semnificația lui ieri, a lui alaltăieri și nici a lui mâine, totul e asta, acum: strada e asta, ușa e asta, scările sunt astea, asta e mama, ăsta e tata, asta e ziua, asta e noaptea. Eu eram mică și, în fond, păpușa mea știa mai mult ca mine. Îi vorbeam, îmi vorbea. Avea o față de celuloid cu păr de celuloid și ochi de celuloid. Purta o rochiță albastră, pe care

i-o cususe mama într-unul din rarele momente fericite, și era foarte frumoasă. Păpușa Lilei, în schimb, avea un corp din stofă galbenă plin cu rumeguș, mi se părea urâtă și murdară. Cele două se pândeau, se cântăreau din priviri, erau gata să scape printre brațele noastre dacă izbucnea o furtună, dacă tuna sau dacă cineva mai mare și mai puternic și cu dinții ascuțiți voia să le înșface.

Ne jucam în curtea interioară, dar ca și cum nu ne-am fi jucat împreună. Lila stătea pe jos, de o parte a fereștricii unei pivnițe, eu de cealaltă. Ne plăcea locul acela, în primul rând pentru că puteam întinde pe ciment între barele deschizăturii, sprijinite de plasă, atât lucrurile Tinei, păpușa mea, cât și ale lui Nu, păpușa Lilei. Puneam acolo pietre, dopuri de sifoane, floricele, cuie, schije de sticlă. Eu interceptam ce-i spunea Lila lui Nu și îi spuneam același lucru, cu voce joasă, Tinei, dar modificând puțin cuvintele. Dacă ea lua un dop și îl puneam pe capul păpușii ei ca și cum ar fi fost o pălărie, eu îi spuneam păpușii mele, în dialect: „Tina, pune-ți coroana de regină, că altfel răcești“. Dacă Nu se juca șotronul în brațe la Lila, eu, puțin după aceea, o puneam pe Tina să facă același lucru. Dar nu se întâmpla încă să ne punem de acord în legătură cu vreun joc și să înceapă vreo colaborare. Alegeam chiar și locul fără vreo înțelegere prealabilă. Lila se ducea acolo și eu îi dădeam târcoale, mă prefăceam că mă duc în altă parte. Apoi, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, mă așezam și eu lângă gura de aerisire, dar pe latura opusă.

Lucrul care ne atrăgea cel mai mult era aerul rece din pivniță, un suflu care ne răcorea primăvara și vara. Apoi ne plăceau zăbrelele cu pânzele de păianjen, întunericul și plasa deasă care, roșietică de rugină, se răsuca atât pe partea mea, cât și pe a Lilei, formând două spirale paralele prin care puteam lăsa să cadă în întuneric pietre și să auzim zgomotul lor când ajungeau jos. Totul era frumos și înspăimântător pe-atunci. Prin acele

deschizături, întunericul ne putea lua pe neașteptate păpușile, uneori în siguranță în brațele noastre, mai des așezate intenționat lângă plasa răsucită și, deci, expuse răsuflării reci a pivniței, zgomotelor amenințătoare care veneau de acolo, foșnetelor, scârțâiturilor, bocănitului.

Nu și Tina nu erau fericite. Spaimele pe care le savuram noi în fiecare zi erau ale lor. Nu aveam încredere în lumina de pe pietre, clădiri, câmpie, oamenii din exteriorul și dinăuntru caselor. Le intuiau ungherele negre, sentimentele reprimite, dar mereu pe punctul de a exploda. Și tot ce ne speria la lumina zilei atribuiam acelor guri întunecate, cavelor care, dincolo de ele, se deschideau sub clădirile cartierului. Don Achille, de exemplu, nu se afla doar în casa lui, la ultimul etaj, ci și acolo jos, păianjen între păianjeni, șoarece între șoareci, o formă care lua toate formele. Mi-l imaginam cu gura deschisă din cauza colților lungi de animal, trup de piatră sticlos și ierburi otrăvitoare, întotdeauna gata să adune într-o enormă geantă neagră tot ce lăsam să cadă prin colțurile desprinse ale plasei. Geanta aceea era o trăsătură esențială a lui don Achille, o avea mereu, și în casă la el, și puneam înăuntru materie vie și moartă.

Lila știa că mi-era teamă, păpușa mea vorbea despre asta cu voce tare. De aceea, fără măcar să negociem, tocmai în ziua în care, doar din priviri și gesturi, am făcut pentru prima dată schimb de păpuși, ea, cum a luat-o pe Tina, a împins-o prin plasă și a lăsat-o să cadă în întuneric.

3 .

Lila a apărut în viața mea în clasa întâi și m-a impresionat imediat pentru că era foarte rea. Toate eram puțin rele, dar numai când învățătoarea Oliviero nu ne vedea. Ea, în schimb, era rea tot timpul. Odată a rupt sugativa în bucățele, le-a băgat mai

întâi, una câte una, în călimară, apoi a început să le pescuiască cu stiloul și să le arunce în noi. Pe mine m-a nimerit de două ori în păr și o dată pe gulerul alb. Învățătoarea a urlat cum știa să facă ea, cu o voce ascutită și prelungă care ne îngrozea, și a obligat-o să se ducă imediat în spatele tablei, pedepsită. Lila n-a ascultat și n-a părut nici că se sperie, ba chiar a continuat să arunce în jur bucăți de hârtie înmuiate în cerneală. Atunci, învățătoarea Oliviero, o femeie zdravănă care ni se părea foarte bătrână chiar dacă pesemne avea puțin peste patruzeci de ani, a coborât de la catedră amenințând-o, s-a împiedicat nu se știe bine în ce, n-a putut să-și mențină echilibrul și s-a lovit cu fața în muchia unei bănci. Părea moartă cum rămăsese întinsă pe podea.

Ce s-a întâmplat imediat după nu-mi amintesc, îmi amintesc doar corpul nemișcat al învățătoarei, un balot închis la culoare, și pe Lila care o privea seriosă.

Am în minte multe incidente de felul acesta. Trăiam într-o lume în care copiii și adulții se răneau deseori, din răni ieșea sânge, apărea supurarea și uneori mureau. Una dintre ficele doamnei Assunta, vânzătoarea de fructe, se rănise într-un cui și murise de tetanos. Fiul cel mic al doamnei Spagnuolo murise de crup. Un văr de-al meu, la vârsta de douăzeci de ani, a plecat într-o dimineață să strângă moloz și seara murise strivit, cu sângele ieșindu-i pe urechi și pe gură. Tatăl mamei mele murise deoarece construia un bloc și căzuse de la etaj. Tatăl domnului Peluso nu avea un braț, i-l tăiasse strungul pe neașteptate. Sora Giuseppinei, soția domnului Peluso, murise de tuberculoză la douăzeci și doi de ani. Fiul cel mare al lui don Achille — nu-l văzusem niciodată și totuși mi se părea că mi-l amintesc — plecase la război și murise de două ori, mai întâi înecat în oceanul Pacific, apoi mâncat de rechini. Toți membrii familiei Melchiorre muriseră îmbrățișați, urlând de frică, sub un bombardament. Bătrâna doamnă Clorinda murise inspirând

gaz în loc de aer. Giannino, care era într-a patra când noi eram în clasa întâi, murise într-o zi fiindcă găsisese o bombă și o atinsese. Pe Luigina, cu care ne jucaserăm în curte sau poate că nu, era doar un nume, o omorâse tifosul exantematic. Lumea noastră era așa, plină de cuvinte care ucideau: crupul, tetanosul, tifosul exantematic, gazul, războiul, strungul, molozul, munca, bombardamentul, bomba, tuberculoza, supurația. Multele frici care m-au însoțit toată viața își au originea în acele cuvinte și în acei ani.

Puteai muri și de lucruri care păreau normale. Puteai muri, de exemplu, dacă transpirai și apoi beai apă rece de la robinet fără ca mai întâi să-ți umezești încheieturile: ți se întâmpla să te umpli de punctișoare roșii, te apuca tusea și nu mai puteai respira. Puteai muri dacă mâncai cireșe negre fără să scuipi sâmburele. Puteai muri dacă mestecai gumă americană și, din neatenție, o înghițezi. Puteai muri mai ales dacă primeai o lovitură în tâmplă. Tâmpla era o zonă foarte fragilă, eram toate foarte atente. Era de-ajuns o lovitură cu piatra și loviturile cu piatra erau regula. La ieșirea de la școală o gașcă de băieți de la țară, condusă de unul care se numea Enzo sau Enzuccio, unul dintre fiii Assuntei, vânzătoarea de fructe, a început să arunce cu pietre în noi. Se simțeau jigniți de faptul că eram mai bune decât ei. Când veneau pietrele, fugeam toate, dar Lila nu, continua să meargă cu pas regulat și uneori chiar se oprea. Se pricepea foarte bine la observarea traiectoriei pietrelor și la evitarea lor cu o mișcare calmă, astăzi aș zice elegantă. Avea un frate mai mare și poate că învățase de la el, nu știu, și eu aveam frați, dar mai mici decât mine și de la ei nu învățasem nimic. În orice caz, când îmi dădeam seama că rămânea în spate, deși mi-era foarte frică, mă opream și o așteptam.

De-atunci exista deja ceva care mă împiedica s-o abandonez. N-o cunoșteam bine, nu ne adresaserăm niciodată niciun cuvânt, deși ne luam tot timpul la întrecere, în clasă și în afara

ei. Dar simțeam confuz că dacă aș fi fugit împreună cu celelalte, i-aș fi lăsat ceva din mine pe care nu mi l-ar mai fi dat înapoi.

La început rămâneam ascunsă după un colț și mă aplecam să văd dacă venea Lila. Apoi, dat fiind că nu se mișca, mă forțam să mă duc lângă ea, îi dădeam pietrele, aruncam și eu. Dar o făceam fără convingere, am făcut multe lucruri în viața mea, dar niciodată hotărâtă, m-am simțit mereu puțin desprinsă de propriile mele acțiuni. Pe Lila, în schimb, de mică — acum nu știu să spun cu precizie dacă deja la șase sau șapte ani sau când urcam împreună scările care duceau la casa lui don Achille și aveam opt, aproape nouă ani — a caracterizat-o determinarea absolută. Că apuca în mână tocul tricolor al stiloului sau o piatră sau balustrada scărilor întunecate, transmitea ideea că lucrurile care urmau — să înfigă cu o aruncare precisă penița în lemnul băncii, să împartă ghemotoace îmbibate în cerneală, să-i lovească pe băieții de la țară, să urce până la ușa lui don Achille — trebuiau făcute fără ezitare.

Gașca venea de pe terasamentul căii ferate, își făcea provizii de pietre dintre șine. Enzo, șeful, era un copil foarte periculos, cu cel puțin trei ani mai mare decât noi, repetent, cu păr foarte scurt blond și ochi de culoare deschisă. Lansa cu precizie pietre mici cu margini tăioase și Lila îi aștepta aruncările ca să-i arate cum le evită, să-l enerveze și mai tare și să riposteze imediat cu aruncări la fel de periculoase. Odată l-am lovit în glezna dreaptă și spun l-am lovit pentru că eu îi dădusem Lilei o piatră plată cu toate marginile ciobite. Piatra s-a frecat de pielea lui Enzo ca o lamă, lăsându-i o pată roșie din care a ieșit imediat sânge. Copilul și-a privit piciorul rănit, îl am în fața ochilor: între degetul mare și arătător ținea piatra cu care se pregătea să tragă, brațul era deja ridicat pentru aruncare și totuși s-a blocat uluit. Și băieții de sub comanda lui au privit uimiți sângele. Lila, în schimb, n-a arătat nici cea mai mică satisfacție pentru reușita loviturii și s-a aplecat să ia o altă piatră. Eu am prins-o

de un braț, a fost primul nostru contact, un contact brusc și speriat. Simțeam că gașca va deveni mai feroce și eu voiam să ne retragem. Dar n-a fost timp. Enzo, în ciuda gleznei sângerânde, și-a revenit din stupoare și a aruncat piatra pe care o avea în mână. O țineam încă strâns pe Lila când piatra a nimerit-o în frunte și a smuls-o de lângă mine. O clipă mai târziu era întinsă pe trotuar cu capul spart.

4 .

Sânge. În general, ieșea din răni numai după ce schimbam între noi blesteme oribile și obscenități dezgustătoare. Se urma întotdeauna acea filieră. Tata, care deși mi se părea un om bun, emitea încontinuu insulte și amenințări dacă vreunul, cum spunea el, nu era demn să existe pe fața pământului. Era supărat, în special, pe don Achille. Avea mereu să-i reproșeze ceva și uneori îmi puneam mâinile la urechi ca să nu mă tulbure prea mult cuvintele lui urâte. Când vorbea cu mama despre el îi spunea „vărul tău“, dar mama renega imediat legătura aceea de sânge (era o rudă foarte îndepărtată) și exagera cu insultele. Mă speriau nervii lor și mă speria mai ales faptul că don Achille putea să aibă urechi atât de atente încât să audă și insultele spuse de la mare distanță. Mă temeam că vine să-i omoare.

Dușmanul de moarte al lui don Achille, oricum, nu era tata, ci domnul Peluso, un tâmplar foarte priceput, mereu fără bani pentru că juca tot ce câștiga în magazia din spatele cafenelei Solara. Peluso era tatăl colegei noastre de școală, Carmela, al lui Pasquale, care era mare, și al altor doi fii, copii mai sărmani decât noi, cu care eu și Lila ne jucam uneori și care la școală și în afara ei încercau mereu să ne fure lucrurile, stiloul, guma de șters, gemul de gutui, așa încât ne întorceam acasă pline de vânătăi din cauza loviturilor pe care li le administram.